

Голові разової спеціалізованої
вченої ради PhD 13441
ЗВО «Відкритий міжнародний
університет
розвитку людини «Україна»
доктору юридичних наук, доценту
кафедри галузевого права та
загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
ЗВО «Відкритий міжнародний
університет розвитку людини «Україна»
Георгію ПОПОВУ

ВІДГУК

офіційного опонента
професора кафедри цивільно-правових дисциплін
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
доктора юридичних наук, професора
МІЧУРИНА Євгена Олександровича
на дисертацію **САДКОВСЬКОГО Сергія Петровича**
на тему: **«Особливості цивільно-правової відповідальності у сфері
інформаційних технологій»**,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується активним впровадженням цифрових технологій у всі сфери життєдіяльності людини, що призводить до трансформації традиційних цивільних правовідносин та появи нових об'єктів цивільних прав, зокрема цифрового контенту, віртуальних активів, електронних договорів та інших цифрових благ. Водночас розширення сфери застосування інформаційних технологій супроводжується зростанням кількості правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням інформації, порушенням прав інтелектуальної власності, неправомірним обігом цифрових активів та посяганнями на цифрові права учасників цивільного обороту.

Особливої значущості зазначена проблематика набуває в умовах модернізації національного законодавства та інтеграції України до європейського правового простору. Відсутність комплексного законодавчого

підходу до регулювання цивільно-правової відповідальності у сфері інформаційних технологій, недостатня визначеність правового статусу окремих цифрових об'єктів та необхідність забезпечення ефективного захисту прав учасників цифрових правовідносин обумовлюють потребу в проведенні ґрунтовних наукових досліджень у цій сфері. Саме тому обрана тема є своєчасною, суспільно значущою та має вагоме теоретичне і практичне значення для подальшого розвитку цивільного права України.

З огляду на викладене, дисертація Садковського Сергія Петровича на тему «Особливості цивільно-правової відповідальності у сфері інформаційних технологій» є актуальним, самостійним і комплексним науковим дослідженням, що має вагоме теоретичне та практичне значення. Отримані результати проведеного дослідження спрямовані на поглиблення наукових уявлень про природу та особливості цивільно-правової відповідальності у сфері інформаційних технологій, удосконалення правових механізмів захисту прав та законних інтересів учасників цифрових правовідносин, а також формування ефективних підходів до регулювання суспільних відносин в умовах цифровізації.

Сформульовані автором наукові положення, висновки та рекомендації становлять внесок у розвиток науки цивільного права, можуть бути використані в процесі удосконалення законодавства України, у правозастосовній діяльності та під час подальших наукових досліджень проблем правового регулювання інформаційних технологій. Крім того, результати роботи сприяють адаптації національного правового регулювання до сучасних міжнародних та європейських підходів у сфері цифрових правовідносин.

Структура та зміст дисертаційного дослідження. Дисертаційна робота Садковського Сергія Петровича на тему «Особливості цивільно-правової відповідальності у сфері інформаційних технологій» характеризується логічною структурою, послідовністю викладу матеріалу та комплексним підходом до дослідження обраної проблематики. Робота складається зі вступу, трьох розділів, п'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел (260 найменувань) та додатків. Структура дисертації відповідає поставленій меті та

завданням дослідження, а зміст розділів забезпечує поступове розкриття предмета наукового пошуку.

У першому розділі досліджено теоретико-правові засади функціонування інформаційних технологій у системі цивільного права. Автором проаналізовано поняття та класифікацію інформаційних технологій, розкрито систему принципів права у сфері ІТ, а також здійснено ґрунтовний аналіз нормативно-правового регулювання відповідних суспільних відносин. Особливу увагу приділено обґрунтуванню необхідності подальшого розвитку та інституціоналізації ІТ-права як самостійного напрямку правового регулювання.

У другому розділі розкрито сутність і механізм цивільно-правової відповідальності у сфері інформаційних технологій. Автором проаналізовано особливості правового регулювання відповідальності за незаконні дії у цифровому середовищі, досліджено правову природу правопорушень у сфері ІТ, здійснено класифікацію відповідних видів відповідальності. Значну увагу приділено віртуальним активам і цифровому контенту як об'єктам цивільних прав та визначенню їх місця у системі сучасних цивільних правовідносин.

Третій розділ присвячений дослідженню зарубіжного досвіду правового регулювання цивільно-правової відповідальності у сфері інформаційних технологій та розробленню пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства. Автор здійснив порівняльно-правовий аналіз моделей правового регулювання провідних держав світу, сформулював рекомендації щодо модернізації нормативно-правового забезпечення цивільно-правової відповідальності в умовах цифровізації суспільства та запропонував напрями подальшого розвитку вітчизняного законодавства у цій сфері.

Загалом зміст дисертації свідчить про належний рівень опрацювання теоретичних і практичних аспектів цивільно-правової відповідальності у сфері інформаційних технологій. Матеріал викладено послідовно, наукові положення є взаємопов'язаними та логічно узгодженими, а сформульовані висновки впливають із проведеного дослідження. Дисертація має цілісний характер, відзначається достатнім рівнем наукової аргументації та містить положення, що

становлять науковий інтерес для подальшого розвитку цивільно-правової доктрини в умовах цифрової трансформації суспільства.

Наукова новизна та теоретична значущість дисертації. У дисертаційній роботі отримано низку нових наукових результатів, що мають важливе значення для розвитку цивільного права, інформаційного права та формування сучасної доктрини цивільно-правової відповідальності у сфері інформаційних технологій.

Особливу науково-практичну цінність становить розроблення системної моделі цивільно-правової відповідальності у сфері інформаційних технологій, яка, на відміну від існуючих підходів, поєднує нормативні, інституційні та функціональні елементи механізму правового регулювання цифрових правовідносин, враховує специфіку цифрового середовища, особливості правового статусу цифрових об'єктів та сучасні тенденції розвитку інформаційного суспільства. Запропонована модель спрямована на забезпечення ефективного захисту прав учасників цифрових правовідносин та підвищення результативності механізмів цивільно-правової відповідальності.

Вагомим науковим результатом є розроблення комплексних пропозицій щодо систематизації цивільно-правового регулювання відносин у сфері інформаційних технологій шляхом формування концептуальних засад спеціального законодавчого акта, спрямованого на врегулювання цивільно-правових відносин у цифровому середовищі. На відміну від наявних наукових підходів, запропоновані положення забезпечують комплексне врегулювання питань цифрового контенту, віртуальних активів, електронних договорів, цифрових прав та відповідальності за їх порушення.

Наукова новизна отриманих результатів також полягає в удосконаленні підходів до класифікації правопорушень у сфері інформаційних технологій шляхом їх систематизації залежно від характеру правовідносин, способу вчинення правопорушення та об'єкта посягання. Такий підхід дозволяє більш повно враховувати специфіку цифрового середовища та визначати особливості застосування цивільно-правової відповідальності до різних категорій цифрових правопорушень.

Важливим результатом дослідження є також удосконалення наукових підходів до визначення правової природи цифрового контенту, віртуальних активів та інших цифрових об'єктів цивільних прав. На відміну від традиційних підходів, автором обґрунтовано необхідність їх розгляду як самостійних об'єктів цивільно-правового регулювання, що потребують спеціальних механізмів правового захисту та відповідальності.

Подальшого розвитку набули теоретичні положення щодо сутності та механізму цивільно-правової відповідальності у сфері інформаційних технологій, які розглядаються як складний багаторівневий правовий інститут, спрямований на забезпечення балансу інтересів учасників цифрових правовідносин та захист їх порушених прав.

Подальшого розвитку також набули наукові підходи до визначення змісту цифрових прав, правового статусу суб'єктів цифрових правовідносин та особливостей правового режиму цифрових об'єктів. Обґрунтовано необхідність адаптації традиційних цивільно-правових конструкцій до сучасних умов цифровізації суспільства та розвитку технологій штучного інтелекту.

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає у поглибленні наукових уявлень про правову природу цивільно-правової відповідальності у сфері інформаційних технологій, розвитку доктринальних підходів до правового регулювання цифрових правовідносин, формуванні концептуальних засад становлення ІТ-права як комплексного правового утворення та обґрунтуванні напрямів модернізації цивільного законодавства України в умовах цифрової трансформації суспільства.

Практичне значення отриманих результатів. Сформульовані у дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у нормотворчій, правозастосовній, науково-дослідній та освітній діяльності. Розроблені автором підходи до визначення особливостей цивільно-правової відповідальності у сфері інформаційних технологій, класифікації правопорушень у цифровому середовищі, а також пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання цифрових правовідносин можуть бути

покладені в основу подальшого розвитку національного законодавства України у сфері інформаційних технологій та цифрової економіки.

Практична цінність роботи полягає також у можливості використання її результатів у діяльності органів державної влади під час підготовки проєктів нормативно-правових актів, спрямованих на врегулювання цивільно-правових відносин у цифровому середовищі, удосконалення механізмів захисту цифрових прав та визначення підстав і меж цивільно-правової відповідальності за правопорушення у сфері інформаційних технологій.

Одержані результати можуть бути використані у правозастосовній практиці судових органів, адвокатів, юрисконсультів, суб'єктів господарювання та інших учасників цифрових правовідносин при вирішенні спорів, пов'язаних із використанням цифрового контенту, віртуальних активів, електронних договорів, персональних даних та інших цифрових об'єктів.

Крім того, положення дисертації можуть бути використані у науково-дослідній діяльності для подальшого розвитку доктрини цивільного права, ІТ-права та інформаційного права, а також у навчальному процесі під час викладання дисциплін «Цивільне право», «Інформаційне право», «ІТ-право», «Правове регулювання цифрових технологій», підготовки підручників, навчально-методичних матеріалів, наукових статей і монографій.

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в наукових публікаціях. Результати дисертаційного дослідження опубліковано в 10 наукових працях, з яких 4 статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, стаття у науковому виданні іншої держави, 5 тез наукових доповідей.

Опубліковані праці достатньою мірою відображають зміст дисертації, її основні теоретичні положення, результати проведеного дослідження та сформульовані автором висновки. Кількість і характер наукових публікацій відповідають встановленим вимогам та підтверджують належний рівень апробації результатів дисертаційної роботи.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертаційної роботи та способу використання наукових джерел дає підстави

для висновку про дотримання автором принципів академічної доброчесності. У дисертації належним чином оформлено посилання на використані нормативно-правові акти, наукові публікації, результати досліджень інших учених та інші інформаційні матеріали, використані під час підготовки роботи.

Ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації, самоплагіату чи інших порушень академічної доброчесності під час ознайомлення з дисертаційним дослідженням не виявлено.

Таким чином, дисертаційна робота виконана з дотриманням вимог академічної доброчесності, встановлених законодавством України та нормативними документами у сфері вищої освіти і науки.

Отже, зміст дисертації не дає підстав для висновків про недотримання вимог академічної доброчесності, а використання наукових джерел, оформлення посилань і цитувань здійснено відповідно до встановлених наукових та етичних стандартів.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційного дослідження. Поряд із загальною позитивною оцінкою дисертаційного дослідження доцільно звернути увагу на пропозиції щодо його вдосконалення та окремі зауваження, які мають дискусійний характер, а саме:

1. У дисертації (с. 78–94) автор обґрунтовує необхідність завершення формування ІТ-права як самостійної галузі права. Така позиція має дискусійний характер в сучасній юридичній доктрині. Якщо автор вже взявся проаналізувати вказану тезу у роботі необхідно було б більш ґрунтовно проаналізувати критерії галузевої самостійності ІТ-права, як-от, навести додаткові аргументи щодо його відмежування, скажімо, від цивільного права. Утім видається більш перспективним досліджувати ІТ-право як галузі законодавства.

2. У підрозділі 1.1 (с. 33–51) значну увагу приділено теоретичному аналізу інформаційних технологій та їх класифікації. Разом із тим окремі сучасні технологічні явища, зокрема генеративний штучний інтелект, великі мовні моделі (LLM), технології Deepfake та автономні цифрові системи, розглянуто лише побіжно. Більш детальне дослідження їхнього впливу на

виникнення нових підстав цивільно-правової відповідальності сприяло б посиленню актуальності та практичної спрямованості проведеного дослідження.

3. У підрозділі 2.3 (с. 139–160) автором здійснено детальний аналіз правової природи цифрового контенту та віртуальних активів, однак недостатньо уваги приділено проблемам визначення їх правового режиму в контексті транскордонних правовідносин. Зважаючи на глобальний характер цифрового середовища, необхідно було більше дослідити питання визначення юрисдикції, застосовного права та особливостей притягнення до цивільно-правової відповідальності у випадках, коли учасники цифрових правовідносин перебувають у різних державах.

4. У дисертації необхідно було більш детально визначити співвідношення запропонованого автором до розробки Закону України «Про цивільно-правові відносини у сфері інформаційних технологій» з чинним Цивільним кодексом України, законодавством у сфері захисту персональних даних, електронної комерції та віртуальних благ. В цілому пропозиція автора щодо розроблення вказаного спеціального нормативного акту заслуговує на підтримку.

5. Автор використовує різну термінологію називаючи відповідні об'єкти цивільних прав в одних випадках «віртуальними активами», в інших – «благами». Перше закріплено у Законі «Про віртуальні активи». Згідно ж із ч. 1 ст. 177 ЦК України об'єктами цивільних прав є... блага. У ст. 179-1 ЦК України цифрова річ теж сформульована через категорію «благо». Відповідно, у науці точиться дискусія з приводу того, щоб відповідні об'єкти називати «віртуальними благами» (або ж «цифровими благами») чи «віртуальними активами» (ця дискусія частково відображена на стор. 121 дисертації). Можливо, необхідно зробити вказану термінологію більш універсальною? Яка думка автора дисертаційного дослідження з цього приводу?

Висловлені зауваження та рекомендації мають уточнювальний характер та спрямовані на подальше поглиблення окремих аспектів дослідження. Вони не ставлять під сумнів достовірність і обґрунтованість сформульованих автором наукових положень та висновків, не впливають на загальну позитивну

оцінку дисертаційної роботи й не знижують рівень її наукової новизни, теоретичної значущості та практичної цінності. Разом із тим окремі окреслені питання можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових розвідок та розвитку відповідного напрямку досліджень.

Загальний висновок. Узагальнена оцінка результатів дисертаційного дослідження С.П. Садковського свідчить про його високий науковий рівень, логічну завершеність, системний характер та внутрішню узгодженість. Дисертація має вагомий теоретичний та практичний цінність, а отримані результати є науково обґрунтованими й належним чином аргументованими. Основні наукові положення, висновки та пропозиції автора знайшли своє відображення в опублікованих наукових працях здобувача, що підтверджує апробацію результатів дослідження та їх відповідність заявленій тематиці.

Дисертація С.П. Садковського на тему «Особливості цивільно-правової відповідальності у сфері інформаційних технологій» відповідає встановленим вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами), а її автор Садковський Сергій Петрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право» галузі знань 08 «Право».

Офіційний опонент:

професор кафедри цивільно-правових
дисциплін
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна,
доктор юридичних наук, професор

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
Начальник відділу
Юридичний факультет

